

HISTORICKÝ ÚSTAV
FILOSOFOV
BRNO, ŽITNÁ 1
Inv.č. 151/02

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRÁZENA.

Tiski Edvard Leschinger v Praze.

Novohy, ČD I/1

PŘEDMLUVA.

Snad by se mohlo zdáti nepotřebným psát předmluvu k dílu, které, vycházejíc po sešitech, dovolilo již seznati obsah i povahu svou všem, kdo se o ně zajímají. Než rozličné důvody nutí mne přece předeslati několik slov o vzniku, postupu a programu celého díla, jehož první část přítomným sešitem se uzavírá.

Předkládám zde veřejnosti výsledek úsilovné a svědomité práce celé řady let, práce začaté a prováděné mnohdy v okolnostech těžkých a vysilujících, za poměrů z počátku co možná nejnepříznivějších pro klidné a plodné studium, nezřídka se sebezapřením a sebeobětováním, ale vždy s láskou a nadšením. O potřebě, ba nutnosti díla samého bylo by zbytečno zmiňovati se, bylať uznávána všeobecně a od let již docházela výrazu četnými hlasy z vrstev odborných i nejšířších volajícíchmi po knize, která by podnikla kritickou revisi dosavadní práce o dějinách našich, shrnujíc výsledky nového bádání. O tom pak, jak se mi podařilo požadavkům těmto vyhověti, soud mi nepřísluší, stačí mi prozatím vědomí, že jsem se snažil pracovati úzkostlivě kriticky a svědomitě. Ale nemohu zde některých aspoň věcí se nedotknouti.

Když jsem před šesti léty slíbil vyhověti laskavému vybídnutí nakladatele p. J. Laichtera — a slíbil jsem rád, neboť vycházelo vstříc mému dávnému plánu a přání, které by ovšem jinak sotva tak záhy bylo došlo splnění, — byl jsem si plně vědom, že se uzavíjí

v úkol sice neobyčejně čestný, ale také svrchovaně obtížný.

Obtíže, abych aspoň některých se dotknul, jsou několikerého druhu. Již to, že dílo podobné bylo tak dlouho očekáváno a žádáno, naznačuje poněkud překážky, jehož jeho provedení se stavěly v cestu. Leží již v povaze látky a stupňují se průvodními okolnostmi. Zvýšený zájem zvyšuje zodpovědnost. Ne v tom smyslu, že by jen obavý před znaleckou kritikou nutily k větší bedlivosti v provedení — kdo se podejme úkolu tak těžkého, jistě tak neučiní lehkomyšlně, nýbrž cítě sám veliký dosah svého podniku, nedá si svědomitost ukládati podobnými vnějšími ohledy. Ale v tom smyslu, že k obtížím, jež látka sama podává — (dotknu se jich ještě níže), — přistupují i ohledy rázu všeobecného.

V našich poměrech jest téměř přirozené, a jistě aspoň pochopitelné, že dílo věnované celému vývoji národních našich dějin nutně a třeba nechtíc stává se jaksi všenárodním. Uvědomiti si to neznamená připouštěti koncesse ve vědecké stránce díla — netřeba přece šířiti se o tom, že i nejpřísněji, a řekněme i nejnepřístupněji vědecké dílo zůstává vždy projevem národní kultury, a neobávám se, že by po této stránce těmto mým slovům nebylo rozuměno, — ale přece to aspoň do jisté míry určuje směr po stránce formální. A tím se ještě složitějším stává problém jiný, snad nejdůležitější, problém celého pojetí a provedení díla.

Ačkoliv dílo podobné, jako chce býti moje, tak dlouho bylo očekáváno a žádáno, přece se — a s určitého stanoviska jistě právem — mohly, když k němu došlo, ozvati pochybnosti, je-li dílo takové možné již dnes, kdy bádání o dějinách našich, obracejíc se stále více k vnitřní (ústavní, společenské, hospodářské atd.) stránce jejich, ku spolehlivým výsledkům namnoze ještě nedospělo a dospěti nemohlo.

Nechci vůči této pochybnosti o »existenční oprávněnosti« svého pokusu, jejíž váhu v jistém směru plně

uznávám, užiti odpovědi na snadě ležící, že bychom se při úzkostlivém (a do jisté míry ovšem vždy oprávněném) zření k ní podobného díla nedočkali nikdy, neboť vědecké bádání nikdy nebude ukončeno, a každá práce vědecká, i když přináší výsledky epochální a na pohled definitivní, znamená jen mezník v dalším vývoji, nikoliv jeho konec. Nechci této odpovědi užívati, poněvadž jsem přesvědčen, že pochybnosti ty (a sám je do jisté míry sdílím) vyplynuly z opravdového zájmu o věc. Ale částečně jest jejich pramenem také nestejně nazírání na povahu a program chystaného díla.

Od prvopočátku chápal jsem svůj úkol tak — a bylo to již v předběžných oznámeních jasně řečeno, — že moje práce má vycházeti přímo z pramenů, opíráti se ovšem o literaturu jednořivým otázkám věnovanou, ale při tom přece býti úplně novým, samostatným zpracováním daného předmětu na základě dosavadního bádání. Kniha má nechtěla nikdy býti pouhým kompendiem, pouhým shrnutím dočasných vědomostí, nýbrž vědeckým dílem založeným při samozřejmě znalosti dosavadní literatury na vlastní a přímé kritice pramenů.

Při díle takto pojatém dotčené pochybnosti budou zníti jinak, neboť jeho úkolem, ovšem tím nesnadnějším, jest nespokojiti se toliko registrováním cizích výsledků, nýbrž i, a zvláště v otázkách, kde dosavadní bádání k definitivním výsledkům ještě nedospělo, věnovati se i bližšímu studiu problémů samých a popřípadě — jeden referát počátečním sešitům mé knihy věnovaný dobře to vystihl — naznačiti i nové cesty k jejich řešení. Nepravím tím, že se mi to všude podařilo, ale mohu jistě říci, že jsem vždy měl tento úmysl, arcí v určitých mezích.

Také to bylo již v prvním ohlášení díla našeho řečeno výslovně, že se pokouší zachytiti celý rozmanitý vývoj dějin našich v rámci dějin politických. Na ně tedy položen důraz hlavní, ač tím

ostatní stránky v tomto rámci neměly nijak být zanedbávány. A tím jest vlastně řečeno vše. Kniha politickým dějinám v první řadě věnovaná nemůže a nesmí ovšem nevšímání si toho, co nazýváme dějinami vnitřními, již prostě proto, že v politickém životě národním tato stránka činí složku velmi důležitou a nepostradatelnou, jíž od úhrnu ostatního politického vývoje oddělovati nelze, ale nemůže také na úkor vlastního tématu věnovati se těmto otázkám jednostranně, více než to připouští celkový rámec, než jest nutno k dosažení vlastního účelu. Nelze jednou stručnou kapitolou vysloviti, k čemu je třeba celé objemné knihy. Kde bylo možno v těchto partiích opřít se o výsledky cizího bádání, učinil jsem tak, ač také zde odborný čtenář snadno pozná, že kniha moje není jen pouhý referát, že také tam, kde se přikloňuji k cizímu mínění, děje se tak z důvodů založených na vlastní znalosti a kritice pramenů. Jednotlivé problémy — a každý ví, co jich tu skytá dějinný vývoj, — bylo nutno naznačiti a ovšem i vlastní stanovisko vytknouti, zejména tam, kde s dosavadními výsledky nebylo možno souhlasiti, a kde vlastní studium pramenů opravňuje k závěrům jiným. Tím, tuším, bylo vyhověno úkolu, který si kniha moje vytkla, i když v těchto partiích nebylo možno do soustavného řešení všech problémů se pouštět a odchylné názory podrobněji odůvodňovati, poněvadž v tom případě hrozilo nebezpečné úskalí, jehož bez nesnázi obeplouti se mi přece nepodařilo.

Také toho byl jsem si od počátku vědom — a také jeden z referentů to dobře naznačil, — že dílo takto pojaté nemůže být stručné, že se nedá vtěsnati na nepatrný počet předem stanovených tiskových archů, že tedy původní rozpočet jistě bude překročen. Ale že by se tak stalo měrou tak značnou, jako se nyní jeví, nemohlo mi ani ve snu připadnouti. To se objevilo teprve mezi tiskem, kdy původního plánu nebylo již lze měniti. Dotýkám se této věci, pro mne ne právě příjemné, ale neomlouvám jí. Smím snad doufati, že moje práce mluví tu za mne . . .

Bylo by snad lákavější, ale jistě nepoměrně snazší bývalo v honbě za stkvělým líčením a duchaplným vypravováním spokojiti se lehkým t. zv. naznačováním kontur, obcházetí záhady, vyhýbatí se sporným otázkám . . .

Toho jsem učiniti nechtěl, právě naopak pokládal jsem za svou povinnost zvláště na ony nevyjasněné partie položití důraz hlavní. U nás ovšem větší měrou než jinde vědecká kniha, zvláště pak spis celým dějinám našim věnovaný nesmí zapomínati, že není určen výhradně odborníkům a nemůže tedy vědomě a úmyslně chtít být četbou nepřístupnou a neztravitelnou, k čemuž odborníci často bývají odsuzováni, a čehož jsem se — nevím ovšem, zda se zdarem — hleděl vyvarovati.

Ale také tyto ohledy mají své meze. Stejně nesprávné bylo by obětovati jim vědecký a odborný ráz knihy, jemuž právě naopak nutno věnovati pozornost zvýšenou. Ozývaly-li se hlasy volající po novém *zpracování* českých dějin, v kruzích odborných při tom nejvíce pocítována potřeba *revise* všeho dosavadního bádání. To musilo pro mne být rozhodující. Moje kniha nechce se samozřejmě uzavíratí širším vrstvám čtenářstva, ale v první řadě určena jest odborníkům. Nemohla tudíž zavíratí oči před četnými kontroversami, nemohla přejíti mlčením, kde a proč se s názory dotud platnými rozchází, nemohla svého odchylného stanoviska nevyložití, svých výsledků nedoložití.

Že tím rostl — lichotím si nadějí, že ne k její škodě — také její rozsah, nemůže překvapiti, zvláště v těchto počátečních partiích, kde bádání trpí nedostatkem zpráv, kde zpravidla záleží na výkladu každého téměř slova, kde nezřídka mimo suchou kostru několika dat vlastně celé naše vědění je sporné. Bylo nutno všimati si otázek nejspletitějších, dotýkati se zjevů na pohled dosti odlehlých, podrobiti kritice materiál téměř nepřehledný. To vše i při největší ekonomii ve slově i místě nemohlo být provedeno beze

vzrůstu rozsahu knihy. Doufám však, že nebudu usvědčen z omylu, domnívám-li se, že jsem si při tom vedl co nejuzůkostílivěji, že v knize mé není slov zbytečných.

A to také, tuším, opravňuje mne, abych i nadále setrval při původním plánu a rozvrhu svého díla. Jestliže totiž mimo nadání již při prvním svazku původní rozpočet byl překročen, původní rozvrh díla tím dotčen nebyl. Od počátku měl jsem úmysl zpracovati především nejstarší partie co možná podrobně. Zde bylo toho třeba nejvíce, jak pro četná falsa, jimiž kusé naše známosti staly se ještě nejistějšími, a jejichž prokázání (z částí i ve spojení s některými novými objevy) změnilo podstatně starší názory, tak i proto, že pokrokem vědeckého bádání novějšího obraz dávné minulosti naší vůbec nabyt jiné tvárnosti, již bylo třeba jednotným obrazem zachytiti. Zde revise byla nejnůtnější, ale také nejnesnadnější.

Ale postup, který pro tyto staré doby byl nevyhnutelně nutný, vlastně také jenom pro ně jest možný. Jest samozřejmé, že v dobách pozdějších, kdy prameny tekou hojněji, i způsob práce se mění. Záhad, ač úplně nikdy nemizejí, přece ubývá, a nebývají zpravidla tak složité, takže je lze stručněji vyříditi, změny, které novější bádání přineslo, nejsou tak pronikavé. V širokém proudu, jímž potom sféry světových zájmů začínají zasahovati do našeho vývoje, mění se také cena detailu, jenž přestává býti sám sobě účelem a nabývá významu jenom pokud se v něm ta která vývojová složka obráží.

Nechci tím říci, že v dalších partiích věnuji jednotlivým podrobnostem pozornosti méně, ale tu již snáze lze rozeznati, na čem záleží, a co lze vyříditi několika slovy, tu také stav dosavadní literatury dovoluje i zjevy složité vystihnouti formou stručnější. Tak zejména doba husitská, ač v ní spatřuji vrchol našeho dějinného vývoje a její detailní vylíčení pokládám za nejčastnější část té čestné povinnosti, již jsem svým dílem na se vzal, jest dnes se mnohých stran již důkladně

osvětlena, abych směl doufati, že se mi i při zvýšené pozornosti jí věnované podaří v rámci celého díla zhuštěnou formou zachytiti ji tak, aby její zpracování ostatním částem bylo úměrné, zvláště když, jak doufám, bude mi možno její nejspletitější a nejobtížnější, ač ovšem nejdůležitější stránku, totiž vývoj dogmatických názorů jednotlivých stran, vyložiti souvisle a do podrobnosti ve spise zvláštním.

Zcela jiný ovšem musí býti pak postup v době nové. Jako sama povaha novodobých dějin jest jiná, tak se musí měniti i způsob jejich zpracování. I kdyby někdo chtěl pokusiti se o to s touž obšírností a podrobností jako v dobách starších, přesvědčil by se záhy, že jest to úkol na ten čas neproveditelný. Jednak proto, že by dílo takové nabylo rozměrů ohromných, jednak však i proto, že k jeho podniknutí chybí všechny předpoklady. Nehledě ani k tomu, že při nadbytku (aspoň nejčastěji) pramenů určité omezení jeví se tím větší nutností, i z jiné věci jest to patrné. Jest především zapotřebí monografického předzpracování jednotlivých otázek, a tu při vši úctě k tomu, co dosud vykonáno, nelze říci, že by to stačilo. To platí zejména pro stol. 18., které jest vlastně »temnou pevninou« našich dějin, ale do jisté míry týká se i stol. 17. a 16., kde rovněž velmi mnoho zbývá vykonati. Při tom materiál pro detailní studium jest z valné části těžko přístupný, ukryt v tajích nejrozličnějších archivů domácích i zahraničních.

Ani tím nemá býti řečeno, že by zpracování novodobých dějin českých v díle našem nespočívalo na vlastních studiiach pramenných, a tedy také archivních, nicméně nemůže to pro novou dobu býti jeho výhradním účelem. Zde nutně musí nastoupiti postup více syntetický, nevzdávající se práva (jak přirozené a samozřejmé), vlastní odbornou znalostí přispívati k lepšímu porozumění těchto dob a opravení ustálených mylných názorů, ale spatřující svůj úkol především v tom, zachytiti, pokud to dosavadní stav dovoluje,

v hlavních rysech vývojové linie a nejdůležitější dějinné momenty. Při tomto nutném omezení, jak již při původním pojetí celého díla zamýšleno, jest jistě možno očekávat, že aspoň nová doba dějin českých, tedy třetí díl těchto »Dějin«, nepřekročí původního rozpočtu.

»České dějiny« mají býti prvním dílem v naší literatuře, které v tomto rozsahu chce vědecky zpracovatí téma celé — okolnost, která jistě sama dovede vysvětliti, proč jsem uznal za nutné, aby o jeho provedení, arci podle jednotného plánu, rozdělilo se spolupracovníků několik. Sice jistě jednoty v provedení nejlíp bylo by lze dosíci, kdyby celé dílo vyplynulo z pera jednoho. Nezapírám, že to bývalo před léty, když jsem toliko přemýšlel a uvažoval o možnosti a potřebě díla takového, nevěda, dojde-li kdy uskutečnění, mým ideálem. Rovněž rád přiznávám, že bylo pro mne velikým zadostiučiněním, když ještě po předběžném ohlášení, kdy již v odborných kruzích bylo známo, že někteří spolupracovníci jsou již získáni, s několika přátelských stran, a to od mužů, jejichž odborného soudu si namnoze velmi vážím, byl jsem ústně i písemně vyzván, abych přece celé dílo napsal sám. Než jakkoliv se poctěn cítím lichotivým uznáním, jež v těchto vyzváních jest obsaženo, vyhověti jim (kdyby ani nebylo úmluv již uzavřených) přece nemohu. Síly jednotlivcovy na podnik tak rozsáhlý nepostačují, zvláště když také starší literární práce mě lákají a dílem přímo nutkají k dokončení a když v zájmu věci jest si přát, aby »Dějiny« v dohledné době byly dokončeny. Proto také hned při prvé rozmluvě s panem nakladatelem učinil jsem si podmínkou, abych pro podnik tak rozsáhlý mohl si zvoliti spolupracovníky. Dostalo se mi, s vděčností toho vzpomínám, volnosti neomezené — nebylo mezi námi pochybností, že jakožto zástupce tohoto oboru na naší jediné universitě a samojediný byv k podniku tomuto vyzván, mám také právo přizvatí k spoluúčastenství, koho sám uznám.

Ale volba sama nebyla tak snadna. U nás dnes vědeckých pracovníků, i těch, kteří se již osvědčili většími pracemi, i těch, jejichž slibné začátky poskytují plně záruky zdaru také při převzetí úkolu složitějšího, není již nedostatek, dík vědeckému působení naší znovuzískané university, a na ní zvláště — s radostí to výslovně uvádím — učitelské činnosti Jaroslava Golla, jenž jako učitel zůstane jistě nezapomenutelným všem svým žákům, i těm, kteří neměli — jako mělo nás několik — k němu vztahů jiných.

Obtíže tedy netkvěly v malém výběru a neměly také povahy osobní, neboť nic mne není vzdálenější, než vnášeti osobní rozpory do otázek vědeckých, a dovedl-li jsem vždy věcnému zájmu podříditi osobní náladu, tím méně odvážil bych se vzíti zodpovědnost za opak při podniku tak všeobecně důležitém. Jejich pramen byl jiný, byl to ohled na dílo samo.

Není snad ani možno, aby mínění vědeckých pracovníků o jednotlivých sporných otázkách se nerozcházel. A také nepokládám sebe za neomylného a nemyslím, že jen moje názory musí býti správné, snesu a po případě i uznám mínění cizí. Ale zde neběží o názory osobní, nýbrž o věc. Jestliže již větší počet spolupracovníků může buditi obavy, aby nebyla porušena jednotná forma díla, tím více musilo záležeti na jednotě obsahové. Není přece možno, aby v jednom díle dva autoři, rozcházejíce se v názorech, dotýkali se jedné otázky s různých hledisek, na zmatek čtenářstva a na úkor díla. Není-li možno zachovati jednotu formy, aspoň jednotný duch díla jest přímo příkazem.

Podle toho bylo mi ohlížeti se po spolupracovnících, o nichž jsem mohl věděti, že se jejich základní nebo takové názory, v nichž se partie jim svěřené budou stýkati, kryjí navzájem i s mými. Že mne při tom nevedly zřetele osobní ani strannické, mohu doložiti i tím, že jsem hledal, ano dlouho i věřil, že jsem našel spolupracovníky i mezi badateli, kteří nenáleží do kruhu mých osobních přátel — přátelství nemá

s vědou nic společného. Ale pokusy — bylo to ovšem již při začátku celého jednání a tudíž nejasněné — nezdařily se, a třeba by mi to nebylo právě milé, nelituji toho dnes. I zde se ukázalo, že již i u nás nikdo není nenahraditelný, a snad mělo dílo mé také osobně nésti určitou pečeť.

Po mnohém jednání dospěly přípravy tak daleko, že mohu dnes uspokojiti zvědavost veřejnosti. — neboť také v tom, že s několika stran bylo i tiskem upozorněno, proč ostatní spolupracovníci nejsou jmenováni, spatřuji čilý zájem kruhů neširších — sdělením, jak jest práce o »Dějínách« rozdělena. Dobu nejstarší až do konce války husitské a vyměření Lucemburků zpracuji já sám. Odtud přes slavnou periodu Jíříkovu až do povolání Habsburků na trůn český ujal se práce Dr. R u d. U r b á n e k, t. č. prof. c. k. české reálky v Karlíně, osvědčený detailními studii a přípravnými pracemi o této periodě české slávy, první dobu Habsburskou až do vrchole nábožensko-stavovských zápasů zpracuje zemský archivář moravský Dr. B o h u m i l N a v r á t i l, dnes jeden z nejpřednějších znatelů příslušných otázek u nás, době nové věnuje se Dr. V l a s t. K y b a l, docent všeob. dějepisu na universitě i technice Pražské, jehož pronikavé práce z dějin novověkých dovedly si získati uznání i samého prof. Denise. Vrchní redakci celého podniku a s ní péči o zachování ideové jednoty ponechávám si sám; dodávám, že v detailech není ještě vše rozhodnuto, takže i případné změny jsou možné.

Nemohu ukončiti a nevzpomenouti při tom s proctěným díkem všech, kdož mne jakýmkoli způsobem při mé práci podporovali. Byla by to dlouhá řada jmen, kdybych všecky měl výslovně jmenovati; u těch, jimž zvláště jsem zavázán, stalo se tak již na svých místech. Ale také těm, jichž jmény neuvádím, a kteří mně — někdy snad i nevědomky — byli podporou, platí můj dík stejně vřelý.

V Praze v říjnu 1911.

V. Novotný.

KNIHA I.

ČECHY PŘEDSLOVANSKÉ.

HLAVA I.

Úvod: — Epochy dějin českých.

Rozdělování dějin českých vědeckým způsobem nemůže — jak přirozeno — býti starší nežli jejich vědecké zpracování. Ale jako oba pojmy tyto se nekryjí, tak ani začátky obou nespádají v jedno. Začátky vědecké historiografie české jsou starší, na pokus o uvědomělé, hlouběji odůvodněné rozdělení daného předmětu bylo jí čekati poměrně velmi dlouho.

Nemůže to překvapovati. Každý pokus o vědecké třídění a rozdělení kteréhokoliv oboru vědního může býti toliko výsledkem úplného jeho ovládnutí, pochopení a proniknutí, výsledkem uvědomění si všech základních jeho problémů, a tedy zároveň pokusem o jakousi jeho filosofii. A jako filosofie sama, snažíc se na základě ostatních věd vybudovati jednotný názor světový, nesmí opustiti onoho základu, tak také filosofie té které vědy, tedy v našem případě filosofie dějin a zvláště českých, nechce-li utonouti v planém rozumování bez věcného odůvodnění, nemůže než vycházeti z pevného základu určitých, dobře ověřených fakt, z jejichž vnitřní souvislosti dovede teprve své poznatky abstrahovati. Jinými slovy, jako není možná

synthese bez předchozího detailního prozkoumání a vyšetření dané látky, tak také filosofické pojmání určitého oboru vědního (a ničím jiným konec konců není synthese) a odtud plynoucí třídění a vědecké rozdělování jeho předpokládá podobnou detailní práci kritickou. Ovšem práce tato, třeba nevyhnutelná a nezbytná, sama filosofického pojmání předmětu vytvořit nemůže, musí přistoupit právě ono vyšší pojetí celkové, které, vycházejíc z daného a nutného tohoto základu, dovede se odtud propracovati k abstrakci. Pokus o vědecké rozdělení dějin českých nemohl se dostavit před důkladnějším zjištěním materiálu faktového a datového, ale nebyl také možný než jasným promyšlením a rozpoznáním úhrnného významu dějin českých v jejich celém rozsahu i vývoji, ať již na základě hlubokých (a třeba neuveřejněných) studií vlastních, nebo na základě detailní práce cizí. Proto také pokus sám musil přijít poměrně tak pozdě.

Není újmou pro toho, kdo prvý a způsobem tak neskonalé hlubokým tento pokus učinil, — (povím hned, a ostatně každý ví, koho míním) — že mohl se opírat o důkladné práce svých předchůdců. Palackého Dějiny byly možny jen tím, že již před Palackým v dějezpytu našem tolik bylo vykonáno, ale napsati je mohl jenom právě on a nikdo jiný, ani z jeho předchůdců, ani z těch, kdo přišli po něm... Není újmou pro něho, že z části stali se mu základem jeho předchůdcové, ale bylo štěstím, že mohl vycházeti z předchůdců takových.

Vědecká historiografie česká jest starší, souvisí velmi těsně s dějinami našeho národního probuzení, s tím velikolepým zjevem, který se nám může zdáti

zázrakem, i když si uvědomujeme jeho příčiny.¹ Bylo by lze říci, že mezi těmito příčinami bylo také lepší poznání a kritické zpracování naší minulosti, kdyby právě naopak nebylo nutno říci, že již tato kritická a vědecká snaha jest projevem probuzeného uvědomění národního. Oba činitele se vlastně vespolek prostupují a pronikají. Vědomí národní, nebo snad lépe uvědomění vlastenecké, láska k rodné zemi, jest starší, a tato láska a z ní plynoucí snaha zjednatí této vlasti čestného místa ve vědeckém soutěžení západního světa vede ku zvýšené pozornosti pro starou minulost. Na druhé straně však lepší poznání její staré slávy samo sebou musí sesilovati lásku k vlasti a pozdvihovati ještě více city vlastenecké. Skoro by bylo možno užití obratu na pohled paradoxního, že uvědomění národní, ačkoliv starší, podněcujíc snažení vědecké, přece samo teprve jím bylo probuzeno, neboť tím dotýkáme se také hlubších příčin obojího zjevu.

Pouhé uvědomění vlastenecké a pouhá zvýšená pozornost k slavné minulosti nebyly by stačily provésti to, co nazýváme národním obrozením. Nepřestávající býti spolupříčinami jeho, jsou přece oba proudy zároveň výsledky širokého hnutí světového, jehož vlny zasáhly také k nám. Odpověď Gollova² — nejvýstižnější ze všech dotud podaných, — že naše obrození bylo provedeno duchem času, má smysl velmi hluboký. Význam osvícenského hnutí západního a zvláště všeho toho, co lze shrnouti pod pojem josefinismu, i když jest to starší, nežli činnost Josefa II., bývá u nás podceňován a namnoze i nechápán. Není dovoleno jeho

¹ Srov. Jar. Goll, Frant. Palacký, ČČH IV, 223.

² Goll na uv. m. 223.

úsilí, třeba vědomě germanisující, posuzovati očima dneška, a zvláště ne podle jeho moderního zneužívání k nacionální agitaci. V tom význam josefinismu, a zvláště pro nás, neleží, anebo jen v nepatrné míře. Neváhám říci, že germanisační úsilí Josefovo — a nikdo ho nepopírá — třebas uvědomělé, nebylo nacionální, obracelo se proti nám, ale nebylo proti nám namířeno.

Ale i kdyby tento názor byl mylný, na věci se tím nic nemění. Vše, co germanisačního úsilí v josefinismu skutečně bylo obsaženo, nebo co se do něho vkládá, nemohlo nám tolik uškodit, jako nám josefinismus prospěl; vše, co jest v něm národnostně obsaženo, jest nekonečně vyváženo ohromným ziskem, který přinášel a znamenal proti strašlivé minulosti. Snad i kdyby opravdu a vědomě proti nám byl namířen, musil nám přece nekonečně více posloužit svým významem vše-lidským, duševním uvolněním a celým programem osvětovým, který přinášel. Nebylo možno buditi národ, dokud spalo lidství, bylo dříve nutno státi se člověkem než bylo možno cítiti se Čechem. A to jest onen hluboký smysl zmíněné odpovědi o našem probuzení duchem času. Bez toho celého osvíceného prostředí, které zasáhlo také k nám, bez té zdravé, dechem volnosti a lidství nasycené atmosféry, již proud dějin zavanol také k nám, naše obrození nebylo možné. Ani ona samojediná ovšem nemohla vykonati všeho, aby obrození naše stalo se opravdu národním, musily přistoupiti i domácí tradice, vzpomínka na slavnou minulost, vědomí někdejšího významu.¹ Ale tyto tradice

¹ V tom smyslu lze akceptovati Masarykův názor na naše obrození, jím samým častěji vyložený. Ze starých tradic pak při-

samy o sobě ještě méně by byly dovedly provésti onen »zázrak«, mohly se dostaviti a mohly působiti právě jen v onom novém, změněném, povzneseném ovzduší. Josefinismus — vždy v tom smyslu, jak toho slova užito svrchu, tedy celé ovzduší dobové — k našemu obrození přispěl nejvíce, a to hlavně pozitivně, tím, co přinášel k povznesení všeobecné duševní úrovně, nejenom tím, čím ve svém germanisačním úsilí pracoval negativně, podněcuje reakci národní, neboť tato dostavuje se teprve později a jakožto výsledek určitých podnětů, kdežto ony osvícenské vlivy byly zde již dříve. Ony způsobily, že se vůbec dostaviti mohla, jako zase bylo zásluhou lepšího poznání, týmiž vlivy vzbuzeného, že se stala tak uvědomělou. Obého nelze prostě oddělovati.

Rozvíjející se v této době studium historické stojí ovšem — jest to zcela přirozené — pod vlivem domácích tradic, ale stojí ještě více ve znamení osvícenského ovzduší. Pozornost k minulosti, jež snad jest lidstvu vrozena, a jež u nás v době předcházející, i když budila nejbolestnější vzpomínky, přece také znamenala útěchu, v novém prostředí nabyta nové tvárností. Nestačí již útěcha vzpomínek, vzniká potřeba pochopení, neběží o pouhé vědění, dostavuje se

rozeně nejvíce působila tradice české reformace, jež samá byla nejbližší náladě tehdejší doby. S historického stanoviska váhal bych arci tolik zdůrazňovati určité vlivy, a zejména v e d o m é navazování na Husa a reformaci. Bylo v tom jistě mnoho instinktivního, a musilo býti, poněvadž skutečná znalost byla nepatrná a neprohloubená, namnoze jen dobově náladová. Ale jistě lze s Masarykem souhlasiti, že reminiscenci na Husa bylo více a jejich vliv tudy hlubší a trvalejší, než se někdy chce připouštěti.

touha po poznání, na místo důvěřivosti ve staré podání vstupuje požadavek kritiky. V tom tkví vlastní význam obrozenských studií historických, že to byla studia kritická. V tom vrcholí ušlechtilé snahy oněch mužů, kteří, vzdělavše se cizími vzory a jimi zlákáni, zahořeli šlechetnou ctížádostí učiniti tu zemi, v níž milovali vlast, ať jim jí byla již rodem, nebo teprve pobytem se stala, východištěm a středem téhož vědeckého úsilí, jež poznali a jemuž se obdivovali v cizině. A to jest vlastní příčina, proč nikdy nelze zapomenouti jejich jmen, ať to již — abych jen nejznámějších se dotknul — Magn. Ziegelbauer, Bonaventura Píter, Mik. Adaukt Voigt, anebo ten, jehož vlastní význam sice tkví jinde, ale jenž svou pronikavou a podnes nedocenenou kritikou jednotlivých otázek zasloužil si trvalého místa také ve studiích historických, týž, jemuž tak pěkně sluší plně zasloužený výrok Göthův »Altmeister der kritischen Geschichtsforschung« Josef Dobrovský.¹ Činnost

¹ Unavovati suchými daty životopisnými a bibliografickým výčtem jejich děl nemělo by smyslu. Srov. k povšechné charakteristice a hlavním pracím Palacký, Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber úvod str. XX n. a Dějiny I, 1, 34 n. (cítuji vždy podle jediného vědecky upotřebitelného vydání — 3. — Kalouskova z r. 1876). Pro celek srov. Kalousek, Děje král. č. společnosti nauk (Praha 1885), Jar. Vlček, Dějiny české literatury II, 1 (Praha 1898), 134 násl. s literárními odkazy. K detailům J. Jakubec v publikaci Literatura česká XIX. stol. (Praha 1902). Podrobně zabýval se příslušnými otázkami Jos. Hanuš, Počátky Král. č. Spol. Nauk ČCH XIV, 141 n. s důkladnou znalostí, ale přeceňuje poměr mezi vídeňským osvětčenstvím a domácím hnutím obrodním, což na pravou míru uvedl a tím i novými cennými daty k poznání celku přispěl A. Kraus, Pražské časopisy 1770—74 a české probuzení, Rozpr.

jejich i jiných, jichž ještě bude dotčeno, znamená nejen pokrok všeho vědeckého bádání historického, ale ona to také jest, která umožnila teprve jednotné a celkové pojetí a tím i periodisaci našich dějin.

Ale k řadě těchto jmen, jichž nemůže nikdy býti zapomenuto, pojí se a nad ní vyniká jméno, jehož nelze vzpomínati dosti často. Jeho nositelem jest vlastní zakladatel kritického dějezpytu českého, slavný již své a neméně i dnešní době Gelasius a S. Catharina — Job Felix Dobner.

Ozve-li se jméno Dobnerovo, vždy jako ozvěnou zavzní také okřídlené slovo jeho mladšího vrstevníka F. F. Procházky: *mentiendi finem fecit*, učinil konec lhaní Hájkovu.¹ Mám však za to, že by to byla největší křivda na Dobnerovi páchaná, kdyby se jeho význam jenom takto chtěl měřiti. Ve vývoji našeho obrození ovšem zůstává největší zásluhou Dobnerovou, že kroniku Hájkovu, tu bezkarakterní předzvěst protireformace, vyrazil z ruky důvěřivého čtenáře, ale význam jeho jakožto historika jenom v tom netkví.

R. 1761 Dobner vydal pod titulem: *Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum*... I. svazek

Akad. III. tř. č. 31; co odpověděl Hanuš, Dodatek k počátkům Král. č. Sp. Nauk, ČCH XVI, 306 n., nedovede po mém soudu základní jeho these uhájiti. O Voigtovi nyní výbornou monografii podal Hanuš, Mikuláš Adaukt Voigt. Rozpr. č. Ak. tř. III. č. 32 na základě obsáhlého materiálu a s cennými poznámkami o ostatních členech této vědecké skupiny, již mimo to platí zvláštní vynikající práce téhož autora: *Počátky kritického dějezpytu v Čechách*, ČCH XV, 271 n. (zv. Ziegelbauer, Píter, Dobner); zde také podrobné odkazy k ostatní literatuře.

¹ Srov. ostatně o tomto výroku domněnku, již pronášel Hanuš, *Počátky krit. dějezpytu*, ČCH XV, 448.

revidovaného překladu kroniky Hájkovy, který kdysi pořídil piarista Victorinus a S. Cruce (Jevina), provázeného obšírným komentářem kritickým, a po dvaceti letech dostal se r. 1782 (sv. VI.) jenom k r. 1198, odhodlav se teprve tenkrát nahradit nešťastnou formu komentáře souvislým vyprávěním.¹ První dojem tohoto neobyčejného zjevu literárního věru nemůže být jiný, nežli rozpaky, čemu se více diviti, zda ohromné píli a učenosti, jež vyznačuje z každého řádku, či té hyperasketické trpělivosti, která tak dlouho vydržela při nevdechné formě komentáře ke kronice, o níž sám Dobner již dávno dospěl přesvědčení, že komentáře není hodna... Pochopíme, že tento zjev byl nápadný již současníkům, a že to za ně vyslovil již Dobrovský poznámkou o rozhodnutí, které, dostavivši se teprve při VI. svazku, dostavilo se příliš pozdě.

Ale ironie, která z této poznámky se ozvala, ač k ní dané okolností samy sváděly, nebyla přece oprávněna. Byla to opravdu jen forma, která se u Dobnera poněkud změnila. I když bylo dříve mnoho času zbytečně věnováno vyvracení smyšlenek Hájkových, přece ani při jediném roce nechybí rubrika »Praetermissa«, v níž Dobner podává, čeho se nedočel u Hájka, ale shledal z jiných pramenů.² A zde tkví nejpodstatnější význam práce Dobnerovy, zde teprve předstupuje před naše oči Dobner historik, zde jest, třebaš v nešťastné

¹ Zevní osudy díla velmi podrobně vylíčil Hanuš, Počátky 444 n.

² Velmi pěkně upozornil na význam její Goll v ČČH IX, 92 n. (při posudku Uhlirzových Jahrbücher); tam také mnoho cenného pro poměr Palackého k Dobnerovi.

formě doplňků k Hájkovi, kriticky zpracována celá nejstarší česká historie. Řekl bych, že se zde ony rozpaky, čemu se více diviti, mohou vrátiti, kdyby zde nemusily ustoupiti jedinému pocitu nekonečného a nevýslovného obdivu nad těmi překvapujícími vědomostmi, nad tou ohromnou učeností, jíž nelze se nepokoriti. Zdá se, jako by Dobner chtěl si plným právem zasloužiti čestného epitheta, kteréž tomu, jehož komentoval, plným právem dáváno bývá ve smyslu nečestném, epitheta »vševědoucí«. Nejsou řídké, ba jsou téměř pravidelné případy, kdy se dnešní historik domnívá, že našel nový pramen, nový doklad, nový detail, jichž ještě nebylo užito, a kdy se na konec přesvědčí, že Dobner onen pramen — třebaš pod jiným jménem a v nějakém starém, nepřístupném vydání — znal a jeho zpráv užil... A snad nejlíp lze tento význam díla Dobnerova osvětliti konstatováním, že bez něho nebylo ani dílo Palackého možné (aspoň ne v době poměrně tak krátké), neboť to, co ve starších partiích Palackého čteme, řekl již dříve Dobner, který tu někdy přejímán i bez kritiky.¹

Dobner, když se odhodlával upustiti od dosavadní formy své práce, jistě tak neučinil bez trpkosti. On nejlépe věděl, kolik bohatství, kolik úmorné práce a kolik ducha skryto jest v jeho díle, on také nejbolestněji musil cítiti, jak osudná forma, nepřipustivši ani možnosti pokusiti se o vědecké rozdělení dané látky, také poklady jeho píli nashromážděné činí těžko přístupnými a téměř je odsuzuje k nepovšimnutí. Mezitím co Dobner vyčerpával své síly tímto hrozným dílem,

¹ Goll, ČČH IX, 93; také Kalousek v universitních přednáškách často na to upozorňoval.

jiní, šťastnější, poněvadž netřsněni formou, mohli pokusiti se o práci, k níž Dobner odhodlal se tak pozdě.

Frant. Mart. Pelzel již r. 1774 vydává svoji *Kurzgefasste Geschichte der Böhmen* (druhé vyd. 1779, třetí 1782, čtvrté 1817), knihu dobrou a vědecky založenou, kteráž však, nestarajíc se o hlubší pojetí svého předmětu a vypravujíc dějiny české podle jednotlivých panovníků, zůstává tím, zač se také v českém zpracování vydává: Novou českou kronikou (III. sv. v Praze 1791—96), ač v nejlepším toho slova smyslu.¹

S vyššími aspiracemi ujal se konkurrence s Dobnerem jiný jeho vrstevník, exjesuita Jos. Pubitschka, jenž, upozorniv na sebe již r. 1768 svou *Series chronologica rerum Slavo-Bohemicarum* (2. vyd. 1769), byl jí sám pohnut k pokusu o důkladnější a obšírnější zpracování celých dějin českých po německu. Tak vznikla jeho *Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slaven* (od III. svazku: von der Ankunft der Slaven a s rozličnými tituly na jednotlivých svazcích), již v l. 1770—1801 vyšlo 6 dílů o 10 svazcích.² Dílu tomuto bylo často ukřivděno, a nebyl to nikdo menší, než Palacký sám, který se o něm nejednou vyslovil

¹ Tím ovšem není nijak dotčen vynikající význam Pelzela jako historika, jaký mu zjednávají jiné jeho práce, zvláště dějiny Karla IV. a Václava IV.

² Svazek I. r. 1770, II. r. 1771, III. r. 1773, IV., 1 r. 1778, IV., 2 1781, V., 1 r. 1784, V., 2 r. 1793, VI., 1 r. 1795, VI., 3 r. 1798, VI., 3 1801; o zevních osudech díla i jeho původce podrobně jedná Jar. Haasz, *K české historiografii, Památník Palackého* 518 n., důležitější dokumenty k tomu se vztahující uveřejnil Palacký, *Zur böhm. Geschichtschreibung* (Prag 1871).

příkreji než zasluhovalo. Lze to pochopiti i omluviti. Nebylo-li jinak možno docíliti, aby Palacký mohl činnost historiografa zahájiti nikoliv pouhým pokračováním v díle tohoto svého předchůdce, nýbrž novým zpracováním dějin českých od počátku, pak odmítavý soud o mrtvém předchůdci byl snad zásluhou a téměř povinností, a jest tím, čeho nám v díle Palackého získal, dostatečně ospravedlněn. Ale s absolutního hlediska nelze o díle Pubitschkově souditi tak nepříznivě. Nesnese ovšem srovnání s Palackým, není také bez podstatných a těžkých vad, jichž se hned dotknu, ale má také své cenné stránky a jest opravdu prvním vědeckým a kritickým zpracováním celých českých dějin obšírnějším způsobem, tedy tím, k čemu Dobner tak dlouho dospěti nemohl. Pochopíme antagonismus, který mezi oběma autory vznikl a který docházel výrazu v polemických předmluvách k jednotlivým svazkům i jízlivými poznámkami v textu, pochopíme, že Dobner byl žárliv na šťastnějšího soka a nedovedl k němu vždy býti spravedlivý. Ale osud jako by chtěl mu dáti satisfakci. Ač v takové výhodě proti Dobnerovi, Pubitschka své úloze nedostál. Dnes lze již souditi spravedlivě. Dílo Pubitschkovo, kožené, bezduché a nezáživné formou, staromódní methodou, která neváhá stejně ceniti prameny současné i staletými od událostí oddělené, jest sice velmi často i přes tyto vady důkazem svědomitosti autorovy i jeho kritické snahy, která mu dosti často umožňuje dodělati se pravdy, a tím nedovoluje, aby bylo prostě přehlíženo, ale hloubky a výše Dobnerovy nedosahuje nikde. Ani té předností, že nebyl vázán formou komentáře, nedovedl Pubitschka využití; znesnadňuje-li rozháraná

forma a umělkovaná latina Dobnerova přístup k velikým vymoženostem jeho bádání, není dílo Pubitschkovo se svým prokládáním proudu vypravování četnými a objemnými citáty cizími a se svou kostrbatou němčinou četbou o nic příjemnější.

Ale větší volnost, s níž ku své práci přistoupil, ukládala Pubitschkovi také povinnost uvědomiti si theoretické problémy svého úkolu, pokusiti se o vědecké rozřídění svého předmětu. Pubitschka nevyhnul se jí docela, ale zhostil se jí způsobem nevyhovujícím. V předmluvě I. dílu (Vorbericht des Verfassers, nepag. str. 6—7) vykládá, že rozdělil svou práci na sedm dílů, z nichž prvý má sáhati do panování Bořivojova, druhý do zřízení biskupství Pražského (čili do Dětmara, jak se autor vyjadřuje), třetí do krále Vratislava II., čtvrtý do Karla IV., pátý do husitských válek (bis auf die Religionskriege); šestý měl vylíčiti dějiny náboženských bouří až po Ferdinanda II., kdežto sedmý měl sáhati odtud po dobu současnou. Tedy rozdělení čistě náhodné, jež k vývoji dějin českých nikde nepřihlíží a v něm svého odůvodnění nikde nehledá (leďa snad označení doby husitské po Ferdinanda za jedno období může činiti nárok na hlubší oprávnění), jež i na svou dobu překvapí nepoměrem v určení rozsahu jednotlivých období, a na němž nic se nemění, že autor, podržev je celkem, byl postupem práce nucen rozdělovati jednotlivé díly v několik svazků.

Přece však tento prvý, nepodařený a čistě náhodný pokus o periodisování dějin českých měl dobrý výsledek potud, že se na příště přemýšlení o tomto thematicu nebylo lze vyhnouti. Nedlouho potom vydává J o h. M e h l e r svoji Ursprüngliche chronolog. Ge-

schichte Böhmens o třech svazcích (v Praze 1806 až 1807), práce, jejíž autor sám vyznává, že se opírá hlavně o Pelzela a Pubitschku, ale celkem solidně a spolehlivě pracovaná, kde již setkáváme se s uvědomějším a dosti zajímavým rozdělením:¹ první svazek jde do r. 1346, druhý do 1526, třetí do 1780. Ale vše to byly jen nesmělé náběhy. Úkol, který českou historiografii očekával, splnil teprve P a l a c k ý.

R. 1823 mladý, pětadvacetiletý P a l a c k ý přišel do Prahy. Přicházel s úmyslem sbíratí materiál k vypsání doby husitské, ale přicházel jako hotový člověk, vědomý svých cílů. Nestalo se náhodou, že právě k husitské době svůj zřetel obrátil, a nebyly to jen tradice domova a konfesse, které ho k ní lákaly. Byl to výsledek nejenom přemýšlení, nýbrž přímo studia, Palacký obral si dobu tuto, poněvadž promyslel, pochopil a pronikl obsah dějin českých. Již o rok dříve pověděl své kredo v kritické stati určené r. 1822 pro časopis Wiener Jahrbücher.² Než tam se jí potom přijetí nedostalo ani hned ani později, a teprve po více než padesáti letech Palacký uveřejnil ji sám beze změny, jen s úvodními poznámkami a doslovem. A právem. Názor na české dějiny, který zde mladý Palacký na počátku

¹ Není mým úmyslem podávati úplnou bibliografii českého dějepiscectví — podrobnosti podává Z í b r t, Bibliografie české historie II (Praha 1902), str. 724 n. — nýbrž omezují se úmyslně jen na charakteristiku spisů význačných a takových, jež svým pokusem o periodisaci zasluhují zmínky.

² An- und Aussichten der böhm. Sprache und Literatur; ale ve Wiener Jahrb. stat nevyšla z příčin, jež vysvětlil, poprvé jí vydává je, P a l a c k ý, Gedenkblätter (Praha 1874, str. 19—47); o jejím významu G o l l, Palackého programm práce hist., ČČH IV, 8; t ý ž, Frant. Palacký 263 n.

své literární a vědecké dráhy vyslovil, kryje se v p o d s t a t ě zcela s tím, k němuž se hlásil po tolika létech a v jehož smyslu již také své životní dílo byl dovršil.

Není zde možno obírat se tímto názorem do detailů,¹ pokud nutno k našemu účelu, stane se tak ještě, a také na tom nezáleží, že dnes tohoto názoru ani v jeho celku ani v některých detailech nesdílíme, ale na tom záleží, že Palackému z jeho velikolepé koncepce vyplynula možnost — která arci pro něho byla samozřejmou nutností — podati první vědecké rozdělení dějin českých.

Applikuje rozdělování dějin všeobecných na dějiny české, Palacký v českém vydání svého díla rozeznává v nich věk starý, střední a nový. Věk starý sahá mu od prvopočátků do r. 1403, věk střední odtud do r. 1627, odkud počíná věk nový.² Jest to v pořadí časovém první pokus o vědeckou periodisaci dějin českých, a na prvním místě stojí podnes, nejenom časově. V p o d s t a t ě lze rozdělení toto podržeti podnes, nejen proto, že dotud nebylo nahrazeno lepším, nýbrž proto, že ho lepším nahraditi nelze, jak ještě níže bude odůvodněno. Ale k tomu účelu jest nutno všimnouti si také ostatních pokusů toho druhu.

Vedle životního díla Palackého stojí v naší literatuře životní dílo T o m k o v o, vedle velikolepých Dějin národu českého mohutný Dějepis města Prahy, dílo, které má svůj veliký význam samostatný, třeba se vracelo »na dráhu již jednou proběhnutou«, dílo, které

¹ Srov. Kalousek, O vúdčích myšlenkách v hist. díle Palackého Památník Palackého 177—232, Goll, Frant. Palacký 263 n.

² Srov. Palacký, Dějiny I, 1, 15.

se liší od práce Palackého nejen tím, čím se oba autoři lišili od sebe, ale také svým cílem a účelem vědomě zaujatým a úzkostlivě prováděným, jemuž také vlastní rozdělení dané látky odpovídá.¹ T o m e k — rozdíl obou mužů i tím se jeví, že Palacký své rozvržení zaujal do jisté míry apriorně (není tím řečeno, že beze studia), kdežto Tomek teprve postupným ovládním látky k jejímu proniknutí se propracoval² — rozděluje dějepis Prahy na 6 period: první jde od začátků do r. 1235, do vnějšího dovršení městských řádů Pražských obezděním Starého města Pražského, druhá odtud do r. 1348, kdy založením Nového města Pražského také český živel uvědoměle vstupuje do této sociální vrstvy, třetí do konce války husitské (1436), doba stoupání a nacionalisování živlu městského až do uznání za třetí stav, čtvrtá do r. 1547, do zlomení významu měst po odboji toho roku, pátá do zrušení samostatných řádů městských za Josefa II., šestá pak odtud dále. —

K tomu nutno ihned připojiti několik poznámek. Dílo Tomkovo lze právem stavěti vedle Palackého, ale nelze obojího zaměňovati. Jest pravda, že dílo Tomkovo znamená namnoze pokrok, jest pravda, že se druhdy rozšiřuje na dějiny celého národa, ale při tom ovšem — jen povrchní pohled může toho neviděti — sleduje vždy důsledně a svědomitě svůj vlastní cíl, od programu a účelu Palackého podstatně různý. Není správné, tvrdívá-li se někdy, že po r. 1526 dílo Tomkovo jest pokračováním Palackého, třeba Tomek,

¹ Srov. Novotný, Václav Vladivoj Tomek, ČČH IV, 145 n. a heslo Tomek v Ottově Slovníku Naučném XXVI.

² Srov. mé poznámky v ČČH IV, 156.

překročiv svazkem XI. r. 1526, který za hranici svého díla určil Palacký, zevně jaksi pokračovatelem jeho se stal. Ale dějinami celého národa jeho Dějepis Prahy nikdy býti nechtěl, dočasné rozšíření jeho programu odpovídá pouze povaze předmětu. V době husitské máme tu arci celé dějiny české, ale jen proto, že Praze připadlo tenkrát dominující postavení jakožto vlastní po určitou dobu representantce politické moci; potom zase program se sužuje na kroniku událostí v Praze se odehrávších, již jenom jejich politické pozadí dodává hlubšího reliefu.

A tak také musí i Tomkovo rozdělení na ony vytčené oddíly býti posuzováno. Přiléhá úplně k jednotlivým periodám vnitřního vývoje dějin Pražských, vystihuje výborně — leda snad o roce ukončujícím třetí periodu mohl by býti spor — jednotlivá období dějinného vývoje městského stavu v Čechách (námitky, jež byly proneseny, zakládají se na nepochopení a sofistice), ale za dělidlo celých dějin českých se nehodí, a nelze ho užiti za náhradu periodisace Palackého. Jako skvěle přiléhá k předmětu, pro který bylo sděláno, tak nemůže vyhovovati, má-li se ho užiti na předmět jiný. Kdyby bylo zapotřebí důkazu dalšího, podal jej již Tomek sám, který sice v dějinách Pražských pevně se ho přidržel, ale za rozdělení dějin českých ho nepřijal.

O stručné vypsání dějin českých pokusil se Tomek prací Děje země české (Malá Encyklopedie nauk č. 2, Praha 1843), jež dočkala se čtených vydání (jubilejní 7. r. 1898 s titulem Děje království Českého) a značného přepracování jednak s postupem studií Tomkových, jednak koncessemí, které Tomek činil

změněným poměrům. Látku zde autor rozvrhl v osmery knihy, první o době předslovanské, druhé do smrti Boleslava II., třetí do r. 1197, čtvrté do 1306, páté do 1408, šesté do 1526, sedmé do 1620, osmé do současné doby.¹ Rozdělení sice odchyluje se od dělení Palackého, ale nestojí proti němu, jednak proto, že názory obou autorů tenkrát se ještě tak nerozcházeły, ale hlavně proto, že rozdělení Tomkovo, postrádajíc hlubšího zdůvodnění vědeckého, slouží účelům čistě praktickým, jako jim i práce sama, nabitá daty a fakty, byla určena. Pro vědeckou periodisaci dějin českých není třeba k němu přihlížeti.²

Uvědomělý odpor ozval se teprve, když rivalita Höflerova proti Palackému, ale také všeobecné přiostržení národních protiv povolaly v život Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, kterýž uložil si také za povinnost vypracovati se svého stanoviska dílo o českých dějinách. Úkol tento provedl L u d. Schlesinger, Geschichte Böhmens (Prag 1869,

¹ Rozdělení v podstatě zůstalo, ač v detailech později provedeny některé změny jednak věcně zdůvodněné, jednak charakteristické pro změnu smýšlení autora. Poslední vydání, podržujíc hranice prvních tří a posledních tří knih, vede čtvrtou do 1346, pátou do 1420.

² Z příčin rovněž praktických a bez vědeckého odůvodnění K. V. Z a p, Českomoravská kronika (Praha 1862 n.) končí knihu I. r. 1306, II. r. 1436, III. r. 1526. — E d. B r u n a, Gesch. Böhmens (Prag 1849, jeden sešit do Václava IV.), v knize zajímavé stanoviskem německy píšícího, česky citícího a mladou svobodou nadšeného vlastence — (předmluva jest datována »am letzten Tage des ersten Jahres der Freiheit«, autor věští boj obou národností na poli duchovním, a v něm vítězství Čechů), — navrhuje rozdělení na tři periody, I. do 895, II. do 1526, III. do současné doby, rovněž bez vědeckého základu.

druhé vydání 1870). Odmítaje vědomě stanovisko Palackého, autor rozvrhuje svou látku na 7 období: I. do r. 768 (domnělého příchodu Čechů), II. do r. 1197, III. do r. 1306, IV. do r. 1400, V. do r. 1526, VI. do r. 1620 a VII. do r. 1848. — Kniha Schlesingerova, ačkoliv sám pokus psát dějiny české se stanoviska Němců v Čechách bylo by lze označiti za nevědecký, poněvadž historie obou národů zde splývá nerozlučně v jedno, jest pracována dosti svědomitě a zpravidla na základě pramenů vlastních. Ale již svým rázem stává se (a ani nezapírá, že jest) tendenční a následkem toho — to dnes uznávají i němečtí historikové — také jednostranná. Tato její vada již v samém rozdělení se zračí. Žádný z oddílů zde zvolených netvoří epochy v dějinách českých, ba netvoří jí ani, kdybychom se postavili na stanovisko autorovo, v dějinách Němců v Čechách. A tak i tento pokus pro vědecké rozdělování dějin českých zůstává bezvýznamným.

Ostatní zpracování dějin českých, jichž by zde bylo lze vzpomenouti, buďto v periodisaci jdou za Palackým, anebo volí rovněž z motivů spíše praktických než vědeckých rozdělení jiné bez hlubšího odůvodnění,¹ takže ve svém přehledu musíme stanouti až

¹ Potřebu vědeckého dělení jasně si uvědomil Jos. Kalousek v celkovém přehledu dějin českých v Ottově Slovníku Naučném (díl VI., zvl. ot. s titulem Království České, v Praze b. r. str. 208); podržuje Palackého rozdělení na tři doby, až na to, že době střední vymezuje jen dvoustoletí 1420—1620 a na některé menší detaily. Jos. Lacina, Česká kronika (III díly o 8 sv. v Praze 1892—96), v díle myšleném populárně, ale ani tak ne vždy uspokojícím, rozeznává tři doby: do r. 1306, 1526, 1848. Nepodařený pokus, kterýž učinil R. Novotný, České

u nového, vědomě do ostré protivy proti Palackému se stavícího pokusu, který učinil A. d. Bachmann,

dějiny politické I. (Průvodce vědou a uměním č. 2, v Praze b. r.), navrhuje nepodařené rozvržení na starověk do r. 550, středověk do 1378, novověk do 1908! (srov. V. Novotný, Hlídko Času 1909 červenec, Pekař, ČČH XV, str. 255—257). — Z cizích příručních zpracování Gajsler, Rys dziejów czeskich (Varšava 1882, druhé vyd. 1892), dobrá příručka, rozeznává 1. dobu předkřesťanskou, 2. předhusitskou do r. 1415, 3. husitskou do 1620, 4. úpadkovou do Marie Terezie, 5. obrození. — Rozdělení českých dějin v publikaci Oest.-ung. Monarchie in Wort und Bild, Böhmen I, Wien 1894. (za Přemyslovců H. Jireček, za Lucemburků E. Werunsky, do r. 1526 A. Rezek, do 1612 Th. Tupetz, do 1648 A. Gindely, do 1848 A. Bachmann), nevyplývá z motivů vědeckých. Rob. H. Vickers, History of Bohemia (Chicago 1894), navrhuje v úvodu (str. 7) rozdělení na šest dob (do smrti Otakara II., do 1435, do 1545, do 1620, do 1848 a dále), ale v praxi se tohoto — arci neodůvodněného — rozdělení nepřidržel. Frances Gregor, The story of Bohemia (Cincinnati 1895) rozdělila si látku z praktických ohledů bez vědecké motivace na 9 oddělení. Maurice, Bohemia from the earliest times to the fall of national independence in 1620... (Londýn 1896), omezí se na určené thema, zachovává jen pořad věcný, kdežto Lützw, Bohemia an historical sketch (Londýn 1896, druhé vyd. 1909, do češtiny přel. Jos. David, Král. Hradec 1911, Melicharova Bibliothéka XIII.), ve svých 8 kapitolách reprodukuje úplně rozdělení Tomkových Dějin král. Č., na něž se vůbec tato, jinak pro informaci ciziny dobrá kniha, úzce přimyká. Dobrý přehled, který podal B. Bretholz, Böhmen, Mähren, Schlesien bis zu ihrer Vereinigung mit Oesterreich i. J. 1525 (v Helmoltově Weltgeschichte V, Wien 1905), trpí bohužel přílišnou stručností. Apianus, Geschichte Böhmens (Leipzig 1905) jest kniha nevědecká. — Vynikající práce o dějinách Moravy, jako Dudík, Mährens-allgem. Gesch. I—XI (Brünn 1860—1886), Bretholz, Gesch. Mährens I, 1, 2 (Brünn 1893, 1895), R. Dvořák, Vlastivěda Mor. I. a stručněji Děje markr. Morav. (Brno 1906), ne-

Geschichte Böhmens.¹ Dnes již vlastně rozdělení Bachmannovo ztratilo na své původní příkrosti; druhý svazek díla Bachmannova jde až do r. 1526; ale to jest jen jakási náhoda. Původně bylo celé dílo vypočteno jen na dva svazky, z nichž první uzavřen byl rokem 1400. Dnešní Bachmannova změna programu dává také jeho prvnímu rozdělení ráz jakési náhodnosti, jakého původně jistě nemělo. Jako celé své dílo zamýšlel Bachmann jako protiklad a z části i náhradu za Palackého, tak také jeho původní rozdělení má význam hlubší. Bachmann jím přiznává, že 15. století tvoří epochu v dějinách českých, — důvody, ze kterých se rozhodl pro r. 1400, poznáme hned — ale nepřipouští, že by v dalším vývoji byly nadešly takové

mohou v hořejším přehledu býti respektovány, poněvadž volí rozdělení svému monografickému stanovisku přiměřené, jež pro celé české dějiny nemůže býti směrodatné.

¹ Adolf Bachmann, *Gesch. Böhmens I, II* (Gotha 1899, 1905), ve sbírce Herren-Uckert-Giesebrecht-Lamprecht, *Geschichte der europ. Staaten* (a nyní vlastně první oddělení sbírky *Allgemeine Staatengeschichte*) č. 37; srov. V. Novotný, *Ad. Bachmanna Gesch. Böhmens*, ČCH IX, str. 26 n. (zvl. otisk s titulem *Prof. Bachmann a české dějiny*, Praha 1904), kde i ostatní důležitější posudky. — Bachmann svým původním rozdělením zaujal v praxi stanovisko, které v theorii pokusil se odůvodnit Höfler, *Kritische Wanderungen durch die böhm. Geschichte III, Die Grundanschauung der Palackyschen Geschichte Böhmens*, *MVGDB VIII*, 30 n., vytýkáje Palackému mimo jiné i přílišný rozsah doby Husitské v jeho Dějinách. Že se potom musil odhodlati k opuštění svého původního plánu, a že druhý svazek Bachmannův (1400—1526) rozsahem téměř rovná se prvému, jest satisfakce, již se tu dostalo práci Palackého proti neodůvodněným výtkám — nepravím tím, že neodůvodněné byly Höflerovy výtky všechny.

proměny a převraty, které mu daly jiný směr. Jemu se tedy celý další vývoj jeví výsledkem oněch prvků, které způsobily epochu ve stol. 15. Ač nepřiznáno výslovně, jest to přece zřejmé popření stanoviska Palackého také v této příčině...

Požadavek vědeckého rozdělení kteréhokoli oboru ukládá hledati a nalézti dělidlo, které by vyhovovalo veškeré povaze dané látky, které by, vyplývajíc z ní samé, nespokojovalo se vytýkáním pouhých zevních, v povaze její nezaložených momentů, nýbrž nalézalo skutečně mezníky vnitřní stránkou odůvodněné a všechny příslušné faktory vystihující, které by platilo netoliko s určitého hlediska, nýbrž všeobecně a pro všechny případy.

Již z toho jest patrno, že za základ vědeckého dělení dějin českých nehodí se měřítko opírající se o události více méně nahodilé, jako jest vyměření jednotlivých dynastií a nastoupení nových nebo pod. Události toho druhu, ač samy o sobě nebezvýznamné, přece jen v případech velmi řídkých, a jen když jsou provázeny dalekosáhlými průvodními zjevy jinými, nabývají významu epochálního. Jen v dobách, kdy dynastie sama tvoří dějiny (a i tu jen za určitých podmínek), mohl by jím takový význam připadnouti, a toho nevidíme ani jedenkrát, když případ podobný v našich dějinách nastal. Událostem toho druhu náleží jisté místo v dělení jednotlivých period, nikoli však rozhodující význam pro periodisaci celkovou. Vývoj dějin jest sám sobě suverénem, neváže se podobnými pomíjejícími zjevy, a jen v něm samém a z něho, v jeho vnitřní nutnosti možno hledati odůvodnění vědecké periodisace.

Tomuto požadavku však — již povrchní pohled dovede o tom přesvědčiti, — ze všech pokusů o dělení dějin českých odpovídá jediné rozdělení Palackého, proti němuž stojí rozdělení Bachmannovo. Na první pohled, a zvláště odmyslíme-li si nevyslovené pozadí původního rozdělení Bachmannova, nezdá se, že by rozdíl byl tak značný. Palacký zakončuje první a zahajuje druhou dobu svého rozdělení r. 1403, Bachmann navrhuje r. 1400. Ve skutečnosti jest rozdíl přes tuto blízkost obojí hranice ohromný. Jeví se to již tím, čím volba obou roků jest motivována. Palacký zvolil r. 1403 jakožto datum prvního oficiálního vystoupení wyclifismu u nás, Bachmann se rozhodl pro r. 1400, poněvadž jest rokem prohlášení krále Václava za sešazena s trůnu německého.

U Bachmanna volba tohoto rozhraní dána jest částečně stanoviskem, kterým se Bachmann od Palackého liší zásadně, že Čechy byly lénem říše německé. Stanovisko Bachmannovo v té příčině jest správné. Poznáme později dopodrobna, že Čechy zaujímaly sice postavení dosti samostatné, že se těšily velikým výhodám, byly tedy lénem velmi privilegovaným, ale přece jen lénem říše německé. Přirozeně proto poměr tento a jeho utváření v průběhu dějin nemohl zůstat bez vlivu na vývoj dějin českých. Ale z toho ještě daleko neplyne, že by tento poměr směl, nebo dokonce musil býti brán za základ při určování dějinných period našich, že by jenom jeho utváření v průběhu dějin mohlo podmiňovati určování jednotlivých epoch dějinného vývoje českého. A zejména r. 1400 nemá ani jediné z těch charakteristických známek, které by ho činily význačnějším mezníkem. Nemá jich ani se

stanoviska všeobecného, — neboť oním aktem kurfirstské libovůle římské králování Václavovo nijak nepřestává, král Václav i potom vždy nazýval se králem Římským a neztratil nikdy svých přívržencův v říši úplně, — a nemá jich zvláště se stanoviska dějin českých. Pro jejich vnitřní vývoj nemá r. 1400 významu pražádného, událostmi, kteréž on přinesl, ve vývoji dějin českých nic se nezměnilo.

Vědecký základ tomuto rozdělení, opřenému o nejnahodilejší moment zevní, chybí naprosto. A právě proto tím vážněji vystupuje vědecké zdůvodnění periodisace Palackého, vyplývající ze samé vnitřní podstaty dějin českých. Důvody, ze kterých Palacký volil toto viditelné rozhraní svých dvou prvních dob, nejsou vázány pomíjejícími okolnostmi, nýbrž podmíněny povahou vnitřního vývoje, z jejichž nejvlastnějšího základu vyvěrají. A tuto pečet plné vědecké opravdovosti má také celé rozdělení Palackého, jež tudy vždy lze podržet za základ, třebaš ne ve všech detailech.

Snad by mohl vzniknouti spor, lze-li přes to také podržeti Palackého označení jednotlivých period za věk starý, střední a nový, ale to by byl vlastně jen spor o slova. Také proti obvyklému dělení dějin všeobecných na tyto tři věky ode dávna ozývají se námitky¹ jakožto prý neodůvodněnému a v novější době skutečně již vyskytly se pokusy nahraditi je jiným. Není třeba úzkostlivě lpěti na všech detailech rozdělení onoho, ale také nelze zapřítí, že nové pokusy nejsou o nic hlouběji odůvodněny, ano právě naopak, že

¹ Srov. Bernheim, Lehrbuch der hist. Methode und der Geschichtsphilosophie, 3. u. 4. Aufl., Leipzig 1903 (5. a 6. vyd. 1908 nemá zde podstatných změn), str. 70 n.

starší rozdělení vnitřní povaze předmětu mnohem lépe odpovídá. Nelze nevidět, že rozdělení ono opírá se o zjev velmi vážný, o hluboký rozdíl vnitřní mezi jednotlivými těmito periodami se jeví, který lze jedním slovem vyjádřit, že běží o základní změnu světového názoru, způsobenou na rozhraní věku starého a středního především křesťanstvím, na začátku věku nového především reformací.

Nechceme-li zavíratí oči před skutečností, nemůžeme nepoznati, že i v našich dějinách setkáváme se se zjevem týmž, také zde smíme plným právem mluvit o základní proměně světového názoru způsobené nejprve husitstvím a potom protireformací. Epochální význam husitství pro naše dějiny jest uznáván všeobecně a nemohou ho popřít ani zásadní protivníci, i když ho — arci jednostranně — chtějí připouštět jen po stránce negativní. A o pronikavé proměně způsobené protireformací jistě ani chvíli nebudeme na rozpacích, uvědomíme-li si, jak jejími následky do jisté míry ještě dnes, po třech stoletích, trpíme. Zároveň však již tím dána hluboká opravdovost a tím i zdůvodněnost tohoto rozdělení, jež skutečně vyplývá z vnitřního vývoje dějin našich. Rozdělení navržené Palackým lze tedy z těchto příčin v zásadě akceptovati jakožto jediné vědecky odůvodněné.

Toto zásadní přiznání ovšem neznamena bezpodmínečného stotožnění se všemi detaily a zejména ne naprostého souhlasu s oběma roky za rozhraní volenými. Rozumí se samo sebou, že volba těchto mezníků nemá toho významu, jako by určitým rokem jedna doba přestávala a druhá se začínala. Převraty dějinné připravují se dlouho, a zvláště změny tak hluboké,

kteří lze nazvatí změnou světového názoru, nedostávají se nikdy náhle, neuskutečňují se jediným rokem. Děje se tak spíše pro snazší přehled (a tedy pro pohodlí), volí-li se určitá léta, v jejichž událostech dostavivší se změna způsobem význačnějším se manifestuje, anebo nastávající převrat svůj základ nalézá. V té příčině pokládám druhý z mezníků Palackého za šťastněji volený prvního. Ne že by r. 1627 znamenal začátek protireformační akce anebo nějakou podstatnou změnu v jejím provádění, ale proto, že po odvržení všech ohledů k nekatolíkům, po uvědoměném organizování rekatolisace se všemi následky odtud plynoucími až do vylidnění země, po zlomení dosavadního vývoje všemu tomu dán byl obnoveným zřízením zemským r. 1627 nový právní základ.

Toho dalekosáhlého významu r. 1403 nemá Palacký s tímto datem spojil počátky husitství — a v tom případě by epochální význam onoho roku byl bezesporný. Ale to, co r. 1403 po prvé vstoupilo do veřejného života, nebylo vlastně ještě husitství, tenkrát došlo teprve k první manifestaci wyclifismu. Jsme jistě oprávněni mluvit o husitství (již u Husa samého) a netoliko o pouhé recepci wyclifismu, neboť Wyclif přispěl toliko k tomu, aby naše náboženské hnutí jenom určitěji zaujalo směr, k němuž neuvědoměle klonilo se již dávno a od počátku. Ale právě proto nemohu r. 1403 hlubšího významu přiznati. Naše náboženské hnutí jest starší, a smíme, či musíme-li v něm vidět to, co nastávající proměnu světového názoru připravovalo a podmiňovalo, musíme také hranici, již se počíná období touto změnou charakterisované, posunouti dále zpět, až k jeho začátkům.

Z té příčiny mám za nejpřirozenější rozhraní první a druhé periody dějin českých r. 1346, rok nastoupení Karla IV. Ani zde ovšem ne v tom smyslu, že by nastoupením Karlovým bylo se všecko rázem změnilo. Ale vláda Karlova jest doba, v níž se dostavují všechny podmínky tuto proměnu způsobivší. V ní provedeno bezprostřední sblížení duševního života českého se západem a vlastními duchovními centry světového myšlení, vlivy dvora Karlova, založení university a jiné kulturní činy Karlovy vnášejí k nám myšlenkové proudy světové, činnost arcibiskupa Arnošta provádí a dovršuje splývání církevní organizace naší se všeobecným stavem církve a tím vzbuzuje i všechny odtud plynoucí pozitivní i negativní účinky. Tenkrát země české začínají dýchat evropským vzduchem.

Doba Karlova ovšem neztrácí při tom svého rázu doby přechodní, přece však celý její ráz přičleňuje ji blíže době následující než předcházející. Ale zároveň všechny tyto zjevy nasvědčují oprávněnosti tohoto rozdělení, podávajíce důkaz, že jest zde splněn také základní požadavek vědeckého dělení, totiž aby nebylo toliko jednostranné a jen s jistého stanoviska vhodné, nýbrž přiléhalo k celku. Zákonodárné pokusy Karlovy jsou — i když neprovedeny — výmluvným svědectvím o rozkladu dosavadních řádů a o potřebě nahradit je novými. Otevření přístupu k výhodám městské kolonizace také živlu českému (založení Nového města Pražského) umožňuje a zrychluje vývoj, kterým tato doba stále ještě převahou cizí instituce připiata byla k organismu ústavní a stavovské evoluce domácí. A nemohl-li, jak svrchu dotčeno, ani poměr zemí českých k říši Římské zůstatí bez vlivu na průběh dějin

našich, také zde jedna z jeho etap splývá s dobou Karlovoou. Zlatá bulla, nerušíc tohoto poměru, zákonnou formou utvrzuje, co dosavadní vývoj přinesl, tak aby poměr při minimálních povinnostech přinášel mnohonásobné výhody. Jest snad i v tom něco symbolického, že Karel, dříve než se ujal vlády v Čechách, byl již králem Římským, a že již dříve, než se stal králem, osvědčil se jako vladař.

Pokud se týče podrobného rozdělení první periody dějin českých, ohraničené r. 1346, nepřiznávám se k rozdělení, jaké navrhl a provedl Palacký, poněvadž vlastním úkolům českých dějin lépe po mém soudu odpovídá rozvržení jiné. První dobu dějin českých rozděluji na šest oddělení čili knih, z nichž první objímá dobu před slovanskou, druhá začátky doby slovanské až do smrti knížete Oldřicha, třetí sahá od nastoupení Břetislava k r. 1197, čtvrtá líčí vládu Přemysla I. a Václava I. (1253), pátá jde do vymření Přemyslovců a konečně šestá odtud až k naznačené hranici. Pokusím se několika slovy odůvodnit, v čem vidím vědecký základ tohoto rozdělení.

Se stanoviska dějin zevní politiky nelze, přiznáme-li závislost zemí českých na říši Římské, tohoto poměru přehlížeti. A jeho vývoj obráží se v tomto rozdělení. Kniha první týká se ovšem doby po této stránce indifferenční, druhá charakterisována jest při občasném rozmachu doby Rastislavovy a Svatoplukovy, částečně i obou prvních Boleslavů, ale zvláště Boleslava Chrabrého jistým kolísáním tohoto poměru. Teprve nastoupením Břetislavovým vystupuje jeho trvalá pevnost, určená nejprve (při vnitřní samostatnosti Čech) většími povinnostmi a menšími právy, ale měnící se kon-

cem 12. stol. na poměr, který při zmenšených povinnostech přináší stále větší výhody, a zejména umožňuje velmocenské rozmachy říše české, charakterisující dobu pátou a šestou (nechci unavovati podrobnostmi, o nichž na svých místech bude řeč).

Ale oprávněnost tohoto dělení s určitého stanoviska politiky zevní voleného potvrzuje se také tím, že i etapy vnitřního vývoje k němu celkem těsně přiléhají. O prvních dobách máme arci málo zpráv, aby rozdíl byly patrné, nicméně — a ovšem i proto — nenajdeme, co by odporovalo. Ale již ode čtvrté knihy lze pozorovati nenáhlé stoupání stavovských živlů, které během věků roste. Vláda Přemysla I. jest dále, tvoříc z naznačených příčin epochu, charakterisována také konfliktem moci duchovní a světské spojeným s dalekosáhlými proměnami hospodářskými. Jeden z následků jest také, že král, zkrácen ve svých příjmech, hledá náhrady v městské kolonizaci. Úsilnější vnikání cizích živlů k nám, rozvoj stavovství i vyžití starých řádů podmiňuje proměny, které v době páté lze pojítí ku jménu Přemysla II., a jež zvláštní úlohy nabývají změnami dynastií v době následující. Vesměš tedy momenty, jež oprávněnost tohoto rozdělení zaručují a z nichž jednotlivé v podrobnějším líčení tím patrněji vyniknou.

HLAVA II.

Historie a archaeologie. — Bojové.

Archaeologickým bádáním jest dnes určité zjištěno, že člověk sídlil v Čechách již v době diluviální, tedy několik tisíciletí před začátkem našeho letopočtu. Historie nebrání se tomuto výsledku, k němuž archaeologie dospěla, jakož také ochotně přijímá mínění další, že od těch dob pokolení lidské udrželo se v našich vlastech bez přerušení. Než zisk, který z toho pro čistě historické poznání plyne, není tak značný, jak by se na první pohled mohlo zdáti. Hned zde uplatňuje se rozdíl mezi archaeologií a historií, ano právě zde rozdíl tento rýsuje se markantněji, nežli všude jinde.

Archaeologie, vymanivši se z područí disciplín jiných, stala se vědou samostatnou, její poměr k historii nemůže tedy býti jiný, nežli každé jiné samostatné disciplíny. Sblízuje je účel do jisté míry stejný: poznati a vylíčiti kulturní stav dob dávno minulých, ale dosáhnouti tohoto cíle, nebo aspoň přiblížití se mu snaží se každá z nich zvláštní cestou, svými prostředky, svojí methodou.

Než také při onom do jisté míry společném účelu jeví se hned značné rozdílly. Nelze upřítí, že účel historie, aspoň za dnešního stavu, jest širší, jak to již